

УДК 339.543:342.9

DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2022.02.131>

Кіцак Тарас Миколайович

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та публічної служби
Навчально-наукового інституту державного управління
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-6710-8521
e-mail: taras.m.kitsak@lpnu.ua*

Клим Андрій-Віталій Володимирович

*аспірант
Навчально-наукового інституту державного управління
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-3851-7692
e-mail: guhhi80@gmail.com*

**РЕАЛІЗАЦІЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ЇЇ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Розглянуто особливості митної політики України в системі публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю держави. Акцентовано на нормативно-правовому забезпеченні митної політики в Україні, яке регулює взаємовідносини в митній сфері. Обґрунтовано основні напрями покращення нормативно-правової бази у сфері митної політики України. Аргументовано необхідність вдосконалення митного контролю шляхом прийняття Закону України «Про митний контроль в Україні». Аргументовано потребу уніфікації законодавчої бази України у митній сфері відповідно до норм та стандартів Європейського Союзу з огляду на реалізацію Україною євроінтеграційного вектора.

Ключові слова: митна політика; нормативно-правова база; регулювання; держава; євроінтеграція.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства існує нагальна потреба впровадження принципово нових підходів до забезпечення національної безпеки держави. На цей час необхідно докорінно переглянути підходи до здійснення митної політики та удосконалення її нормативно-правового забезпечення у напрямі гарантування ефективного державного управління митними процедурами та реалізації євроінтеграційного вектора української держави.

У сьогоденні умовах державне управління у сфері митної політики є недосконалим та потребує покращення відповідно до реалій сьогодення та норм і стандартів Євросоюзу. Тому варто здійснити аналіз

проблем, які існують у сфері митної політики та, зокрема, її нормативно-правового забезпечення, і обґрунтувати шляхи виходу із ситуації, яка склалася.

Методологія дослідження. Основою дослідження особливостей реалізації митної політики України в контексті удосконалення її нормативно-правового забезпечення є застосування методів індукції та дедукції, аналізу та синтезу, відповідно до чого ця проблематика вивчається, виходячи із цілісності питання, яке містить багато складових. Уявлення єдиної картини досліджуваної проблеми стає можливим завдяки комплексному вивченню складових загального поняття митної політики та її нормативно-правового забезпечення. Узагальнення та пропозиції щодо основних напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення митної політики в сучасних умовах в статті здійснено на основі абстрактно-логічного методу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика реалізації митної політики є предметом дослідження багатьох вчених, які вивчають це багатоаспектне питання. Зокрема, варто згадати праці А. Андрушка [1], І. Войтенка [2], Н. Калуги [7], Т. Караваєва [7], І. Квеліашвілі [3], Л. Кийди [4], Н. Корнійчука [6], О. Мазурця [7], Н. Мережка [7], Н. Шевченка [4] та багатьох інших науковців. У них розкривається сутність і особливості митної політики України та управління нею, висвітлюється роль митниці в системі державних органів, розкривається специфіка реалізації митного контролю. Чимало уваги автори приділяють загальним питанням реалізації митної політики у довоєнний час та її нормативно-правовому забезпеченню. Не оминають також і проблематику здійснення зовнішньоекономічної діяльності та специфіки митної політики в умовах взаємодії контрагентів-учасників міжнародної торгівлі. Також варто згадати публікації дослідників, які стосуються митного контролю як важливого інструменту забезпечення ефективності митної політики в сучасних умовах.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Глибокі трансформаційні зміни, яких зазнає сучасне українське суспільство, диктують вимоги щодо уніфікації підходів до розуміння особливостей та напрямів розвитку митної політики на даному етапі становлення української держави. Своєю чергою, це зумовлює потребу подальших наукових досліджень у зазначеному напрямку. Важливим та актуальним питанням при цьому залишається нормативно-правове забезпечення митної політики з урахуванням викликів, які стоять на сьогодні перед Україною.

Предметом цього дослідження є вивчення особливостей реалізації митної політики України в контексті удосконалення її нормативно-

правового забезпечення із врахуванням євроінтеграційного вектора української держави.

Виклад основного матеріалу. Митна політика України є складним та комплексним поняттям, яке слід розглядати з позиції різновекторності та багатокомпонентності і розуміти не лише теоретичний, але й практичний характер цієї категорії. Вона виступає одним із важливим елементів системи публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю і характеризується визначеним інституційним забезпеченням, методами реалізації митної політики, механізмами та напрямками її здійснення. Детальніше це представлено на рис. 1.

Загалом митну політику варто розглядати у вузькому та широкому сенсі. У першому випадку вона характеризується суб'єктами її реалізації, а в другому – національними економічними інтересами. Ці підходи до розуміння сутності зазначеної категорії є рівнозначними. Митна політика тісно пов'язана із зовнішньоекономічною та зовнішньоторговельною політиками держави, тому її варто розцінювати як засіб налагодження тісної взаємодії держави із зарубіжними партнерами.

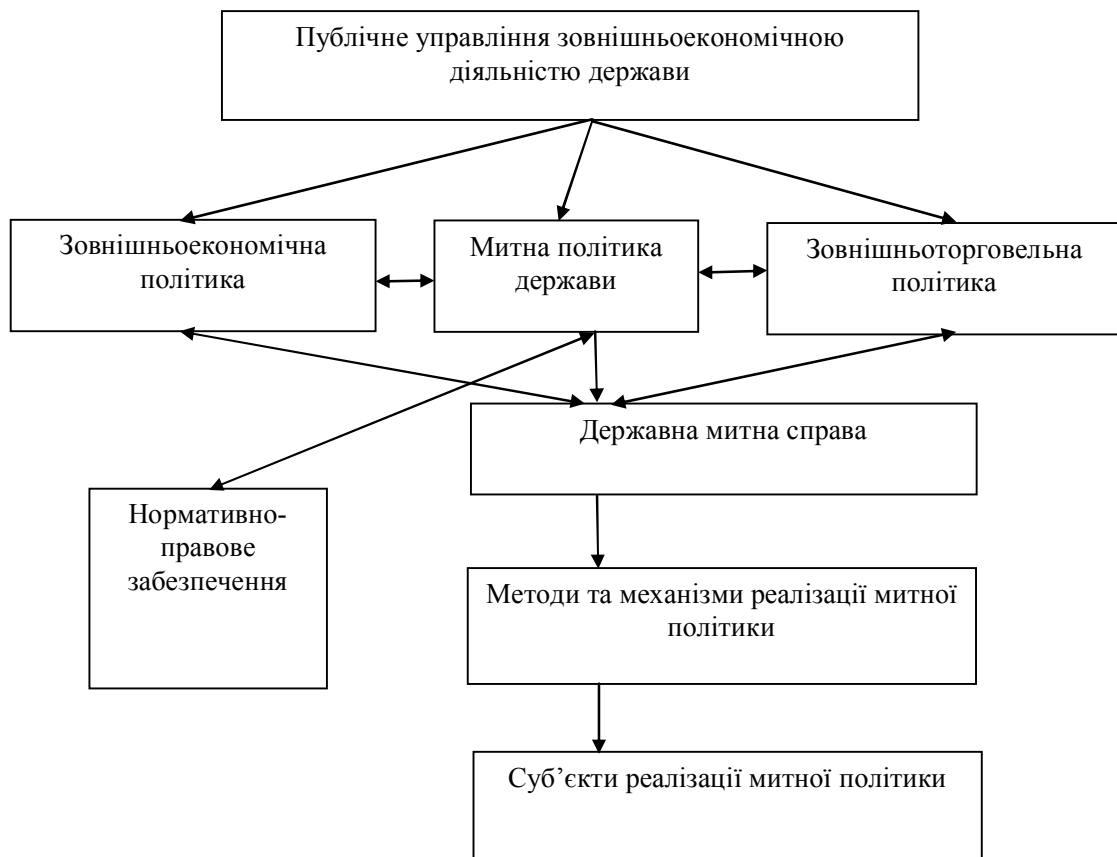

Рис. 1. Митна політика в системі публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю держави

Джерело: складено на основі [4].

Митна політика як один із найважливіших чинників економічного зростання держави матиме найбільший вплив тоді, коли вона буде реалізовуватися в умовах ефективного публічного управління усіма суспільними процесами. Важливу роль при цьому відіграє нормативно-правове забезпечення, покликане врегульовувати взаємовідносини у сфері зовнішньоекономічної діяльності, захищати інтереси вітчизняних товаровиробників, координувати та регулювати структуру зовнішньої торгівлі та зміцнювати економічну безпеку країни загалом.

Основним законодавчим актом, який врегульовує усі правовідносини в державі і, зокрема, у сфері здійснення митної політики, є Конституція України [6]. Відповідно до Митного кодексу України, митна політика покликана вирішувати такі завдання:

- захист економічних інтересів України, забезпечення виконання зобов'язань, що випливають із міжнародних договорів України стосовно митної справи;
- встановлення правових норм, які б забезпечували захист інтересів споживачів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;
- забезпечення організації та функціонування єдиної, узгодженої, стабільної митної системи, закріплення правових механізмів взаємодії всіх її елементів;
- визначення загальних принципів регулювання митних відносин;
- підвищення рівня організаційних і правових гарантій суб'єктів митних відносин, удосконалення системи їх відповідальності;
- створення умов для ефективної боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, контролю за валютними операціями [8].

Звернімо увагу на проблему, яка поширюється на всю митну сферу та діяльність митних органів, – недосконалість нормативно-правового забезпечення усіх процесів, які існують в митній системі. Спостерігається значне дублювання функцій митних і податкових органів, що зазначено у відповідних нормативно-правових документах. До прикладу можна розглянути права та повноваження митних та податкових органів, регламентованих статтею 20 Податкового кодексу України [9]. Правові норми щодо прав цих органів є нечіткими та розмитими, внаслідок чого неможливо чітко регламентувати права контролюючих митних органів. Це свідчить про потребу покращення державного управління органів митного контролю шляхом вдосконалення законодавства. Результатом цього є практика перекладати відповідальність одних інституцій на інших, що зумовлює негативні результати функціонування митної сфери загалом.

Відповідно до цього існує нагальна потреба вдосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування зазначених органів, покликаних врегульовувати відносини у досліджуваній сфері, діяти злагоджено та гармонійно у напрямі покращення митного контролю в державі. Потрібно пам'ятати і про євроінтеграційний аспект, який повинен бути ключовим в уніфікованих нормативно-правових актах української держави.

Враховуючи потреби та запити сучасного суспільства, можна виокремити основні напрями покращення нормативно-правової бази у сфері митної політики України, що показані на рис. 2.

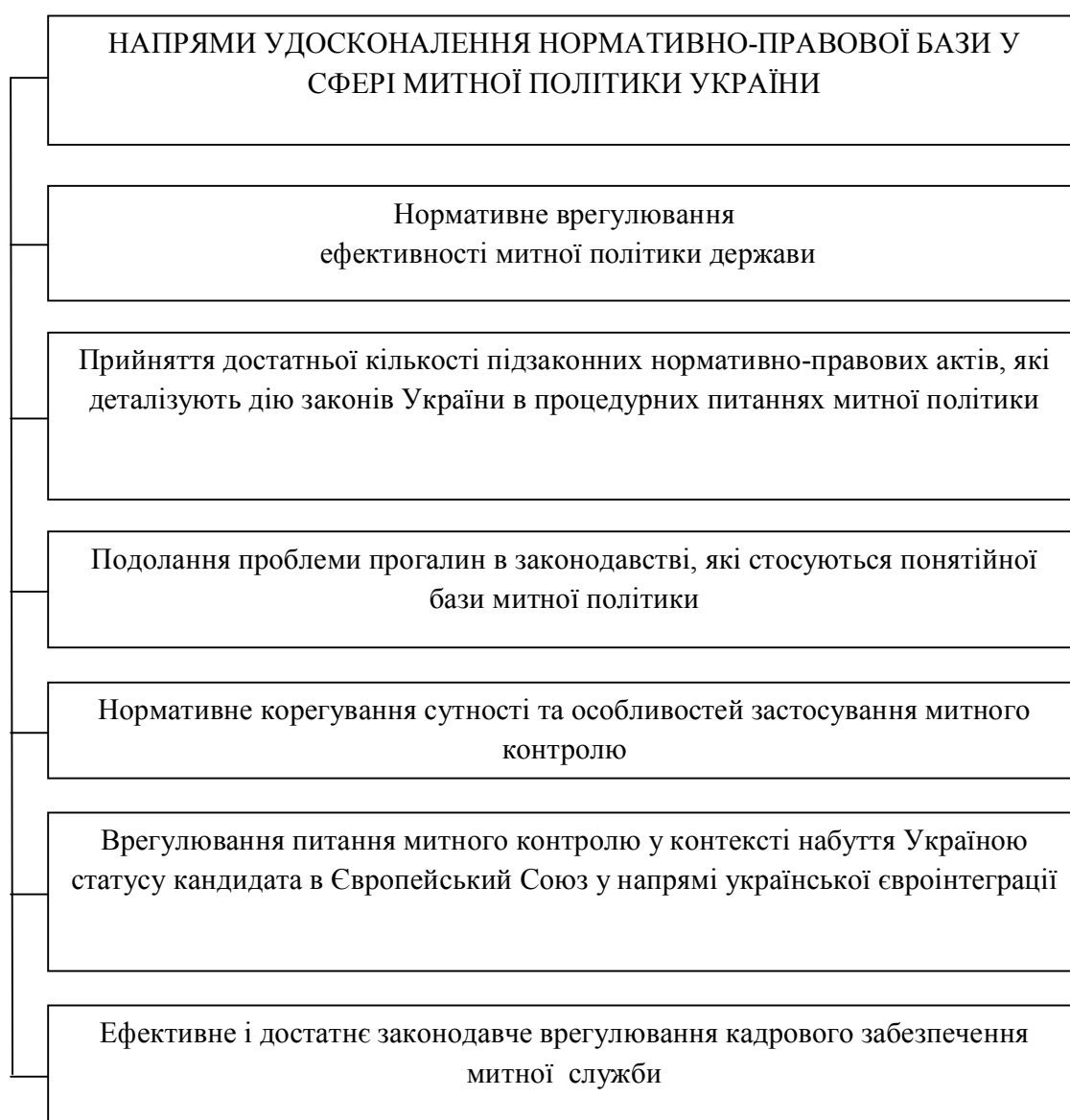

Рис. 2. Напрями удосконалення нормативно-правової бази у сфері митної політики України

Джерело: власні узагальнення.

Окрему увагу варто звернути на митний контроль, покликаний забезпечувати дієвість та результативність митних операцій в досліджуваній сфері. Також важливим питанням є організаційний та інституційний аспекти, оскільки достатнє та ефективне нормативне регулювання забезпечує найкращий результат функціонування інституцій у митній сфері.

Отже, нормативно-правове забезпечення митної політики в Україні повинно забезпечувати вжиття окремих заходів щодо вирішення проблемних ситуацій у системі міжнародної торгівлі, налагодження взаємозв'язків між партнерами у сфері зовнішньоекономічної діяльності та реалізації митного контролю, а також попередження правопорушень у митній сфері загалом. Потрібно також акцентувати увагу на потребі участі органів публічної влади, відповідальних за реалізацію митної політики в державі, у процесі уніфікації та покращення нормативно-правових актів у досліджуваній сфері. Зокрема, значна частка державних органів у митній сфері зосереджена на виконанні функцій митного контролю, тому питання покращення нормативно-правового забезпечення здійснення контрольних операцій є актуальним і таким, що потребує особливої уваги з огляду на специфіку здійснення контролюючих операцій.

Варто наголосити, що відносини щодо митного контролю не врегульовані спеціалізованим нормативно-правовим актом, зокрема у митній сфері діють лише норми Закону України «Про прикордонний контроль», в якому зазначено сутність поняття «прикордонний контроль», визначено процедуру його здійснення, зокрема, стосовно окремих об'єктів, регламентовано місце, принципи, завдання, об'єкти та мету здійснення прикордонного контролю, а також зазначено інші питання, які входять до компетенції цього закону. До того ж, у статті 2 цього Закону прикордонний контроль визначено як вид державного контролю, що здійснюється органами Державної прикордонної служби, відповідно до чого реалізовується система заходів та дій, які покликані визначати законні підстави для того, щоб через державний кордон були перевезені вантажі, транспортні засоби та товари відповідно до чинного законодавства [12].

Проте потрібно розуміти, що митний контроль та прикордонний контроль не є тотожними, тому цілком очевидною є потреба ухвалення спеціального законодавчого акту, покликаного врегульовувати правовідносини саме в сфері митного контролю. Це сприятиме налагодженню чіткої та організаційно впорядкованої системи управління операціями та процедурами, здійснюваними щодо контролюючих операцій в митній

системі. Адже відсутність чіткої нормативно-правової регламентації відносин у сфері митного контролю не дає змогу вести мову про досконалий механізм регулювання контролюючих відносин в митній сфері.

Так, в Україні діє низка законодавчих актів, які опосередкованим чином впливають на здійснення контрольних алгоритмів в митній сфері. Зокрема, це Закони «Про Державну прикордонну службу» [10], «Про оперативно-розшукову діяльність» [11], «Про прикордонний контроль» [12] тощо. Однак, на наш погляд, для реформування та впровадження дієвих механізмів митного контролю в державі необхідно розробити та впровадити в життя спеціальний Закон України «Про митний контроль в Україні».

Основні пункти пропонованого нами законопроекту представлено на рис. 3.

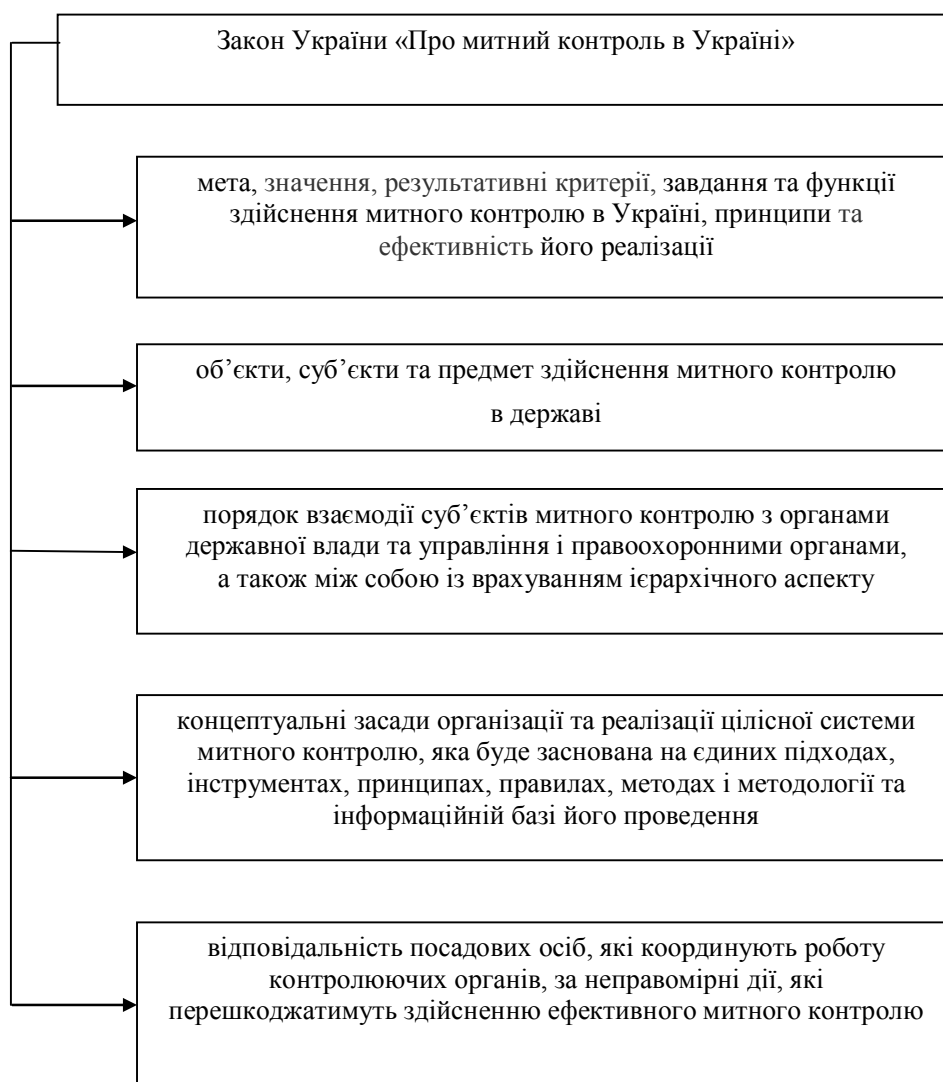

Рис. 3. Складові Закону України «Про митний контроль в Україні»

Джерело: власні узагальнення.

Отже, ухвалення Закону України «Про митний контроль в Україні» дасть можливість ефективно систематизувати правові норми у сфері митної політики та узгодити їх із міжнародними нормами та стандартами. Адже саме розрізненість правових норм щодо здійснення митного контролю та різних сфер його реалізації є однією з основних проблем, які перешкоджають здійснювати контролюючі дії у митній сфері в сучасних умовах.

Вагомою проблемою у сфері митної політики також є неузгодженість вітчизняної нормативно-правової бази з нормами європейського законодавства. Зважаючи на важливість налагодження євроінтеграційних взаємозв'язків для української держави, потрібно значним чином уніфікувати законодавчу базу України та привести її у відповідність із стандартами Європейського Союзу.

Варто зауважити, що на цей час триває імплементація європейських практик і законодавства в межах угоди про асоціацію з Євросоюзом. Окремі норми вже успішно впроваджені: загальна декларація прибуття, програма АЕО (авторизований економічний оператор, особливий статус, який засвідчує високий ступінь довіри митниці до суб'єкта господарювання та надає йому можливість користуватися перевагами та спеціальними спрощеннями при митному оформленні), захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон, облік нерезидентів (негромадян України або компаній, що не зареєстровані в Україні). Усе це полегшує митне оформлення товарів для бізнесу, допомагає більш ефективно аналізувати ризики та сприяє цифровізації митної служби [13].

Водночас цілком закономірно, що на шляху до реалізації євроінтеграційних прагнень українською державою необхідно переглянути норми законодавства, які стосуються регулювання питань вдосконалення митної політики щодо максимальної її адаптації до вимог Євросоюзу. Зокрема, у законодавчому порядку потрібно врегулювати питання платежів, оскільки митниця в Україні сьогодні є системою опосередкованого оподаткування споживачів і має в першу чергу фіскальні завдання. До того ж, у розвинених країнах зазначені органи покликані виконувати регульовальні та координувальні функції, зменшуючи так корупційні ризики в митній сфері.

Потрібно узгодити діяльність органів митної служби та податкових органів, про що вже згадувалось вище. Ще у 2012 році, коли розпочався новий етап реформування, пов'язаний із об'єднанням митниці та податкової служби, покладалися значні сподівання на зміни у митній сфері. Проте суттєвих зрушень у бік подолання корупції, порушень митних і податкових правил, контрабанди, тіньової економіки не

відбулось. Не було організовано дієвого контролю за базою оподаткування від імпортера до споживача, як і не організовано належний обмін інформацією ані в міжнародному форматі, ні в національному, зважаючи на формальне ставлення до прогресивного й ефективного механізму митного контролю. Причини цього в популізмі політиків, у неконструктивній критиці методів реформи, у саботажі запровадження реальних механізмів оновлення системи, а результатом є недієздатність контрольно-ревізійних функцій службовців податкової і митної сфери.

Отже, сьогодні реформи в митній сфері не дійшли до свого логічного завершення: ані на виконавчому, ні на законодавчому рівнях немає єдиної стратегії розвитку митної служби та її нормативно-правового забезпечення відповідно до європейських вимог. Із метою вирішення зазначених проблем необхідно забезпечити систематичні та скоординовані зусилля з боку парламенту, уряду, парламентських комітетів та профільних міністерств, а також незалежних експертів, присутність яких повинні забезпечити як українська, так і європейська сторони.

Отож, реалізацію митної політики України в контексті удосконалення її нормативно-правового забезпечення потрібно здійснювати за таким алгоритмом дій:

1. Уніфікація митного законодавства шляхом вдосконалення норм підзаконних нормативно-правових актів.
2. Виконання повноважень у сфері митної політики за компетенцією Державної митної служби України.
3. Застосування заходів щодо реалізації спільної діяльності в процесі виконання міжнародних угод.
4. Контроль за неухильним виконанням посадовими особами органів митної служби законодавства України відповідно до забезпечення правоохоронної діяльності та національної безпеки держави.
5. Налагодження та забезпечення ефективної міждержавної взаємодії на спільних із європейськими державами кордонах відповідно до чинного нормативно-правового забезпечення.

Реалізація наведених пропозицій дасть можливість активізувати роботу щодо захисту та охорони державного кордону України, покращити роботу митних органів та зменшити кількість злочинів та правопорушень, здійснюваних в митній сфері. Крім того, це дасть можливість Державній митній службі посилити свої позиції та покращити свою роботу в контексті забезпечення національної безпеки держави.

Висновки. Митна політика як важлива складова економічної політики держави потребує до себе особливої уваги з огляду на специфіку відносин, що відбуваються у митній сфері. Водночас важливо звертати увагу на питання нормативно-правового забезпечення та його вдо-

сконалення, яке в умовах реалізації євроінтеграційного вектора української держави стає щораз актуальнішим.

Окремо варто наголосити на проблематиці митного контролю та необхідності ухвалення спеціального Закону України «Про митний контроль в Україні». Цей нормативно-правовий акт дасть змогу врегулювати правовідносини в митній сфері в контексті здійснення контролюючих операцій та сприятиме налагодженню тісніших взаємовідносин між українською та європейською сторонами.

Уніфікація нормативно-правової бази у сфері здійснення митної політики дасть можливість не лише покращити роботу державних органів у митній сфері, але й сприятиме пришвидшенню євроінтеграційних процесів, розпочатих в українській державі і є об'єктивними та незворотними.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку є обґрунтування стратегічних напрямків покращення митної політики в контексті вдосконалення інституційного забезпечення функціонування митної служби України.

Список використаної літератури

1. Андрушко А. П. Імплементация іноземного досвіду здійснення митного постаудиту в Україні: проблеми та перспективи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2(17). С. 214–219.
2. Войтенко І. С., Мазурець О. О. Реформування митної політики та безпеки в Україні в умовах євроінтеграції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 1–2. С. 68–73.
3. Квеліашвілі І. М. Конвергенція митних принципів і стандартів в умовах євроінтеграції України: державно-управлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2019. № 1. С. 1–14.
4. Кийда Л. І., Шевченко Н. І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1688> (дата звернення 10.09.2022).
5. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. Київ: видавничий дім «Скіф», 2006. 48 с.
6. Корнійчук Н. І. Проблеми та напрями вдосконалення митного контролю і митного аудиту. *Економіка та митно-правові відносини*. 2019. Вип. 9–10. С. 64–70.
7. Мережко Н., Караваєв Т., Калуга Н. Подолання бар'єрів у міжнародній торгівлі через спрощення митних процедур. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 3. С. 5–20.
8. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, 46–47, 48. Ст. 552.
9. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, 15–16, 17. Ст. 112.
10. Про Державну прикордонну службу: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення 11.09.2022).

11. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 11.09.2022).

12. Про прикордонний контроль: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 6. Ст. 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17#Text> (дата звернення 11.09.2022).

13. Реформа митниці: що далі? *Економічна правда*. 26.07.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/mytnytsia/2021/07/26/676085/> (дата звернення 12.09.2022).

Kitsak Taras Mykolaiovych

*PhD in Public Administration, Associate Professor
of the Department of Public Administration and
Public Service Institute of Public Administration
of Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-6710-8521
e-mail: taras_kitsak@ukr.net*

Andrii-Vitalii Volodymyrovych Klym

*Postgraduate student of the Department Lviv
Polytechnic National University Educational
and Scientific Institute of Public Administration
ORCID: 0000-0002-3851-7692
e-mail: guhhi80@gmail.com*

IMPLEMENTATION OF THE CUSTOMS POLICY OF UKRAINE AMID IMPROVEMENT OF ITS REGULATORY AND LEGAL SUPPORT

Statement of the problem. The current stage of Ukrainian society development requires introduction of absolutely new approaches to ensuring the national security of the country. To enable the adequate response to the challenges in today's life, it is necessary to re-assess the approaches to the customs policy and improvement of its regulatory and legal support, to guarantee efficient governmental regulation of the customs procedures and further European integration of Ukraine.

Currently, administration in the area of customs policy is underdeveloped and requires updates to be in line with the realities of our time as well as the standards and regulations of the European Union. In particular, the public administration system in Ukraine does not meet the needs of the country in terms of the comprehensive reformation in various areas of the governmental policy and the European standards. Hence, it is necessary to outline and study the challenges existing in the area of customs policy and its regulatory and legal support, as well as identify the ways to address this issue.

Analysis of the latest researches and publications. The customs policy implementation challenges have been researched by many scientists studying this multifaceted issue. It is worth mentioning the works of M. Bilukha, O. Hodovanets, T. Yefymenko, I. Kveliashvili [3], L. Kyida, O. Kolomoiets [5], V. Martyniuk, T. Mykytenko, O. Mosiakina, V. Pashko, V. Khomutynnik, N. Shevchenko and many others. They convey the nature and specifics of the customs policy of Ukraine and management of the same, determine the role

of the customs in the system of public authorities, detail the special aspects of customs control.

Addressing the previously untouched points of the general problem. The subject of the research is the in-depth study of Ukraine's customs policy implementation amid improvement of its regulatory and legal support, with due regards to the European integration ambitions of Ukraine.

Presentation of the basic research material. The customs policy of Ukraine is both complex and comprehensive, being one of the key components in the system of public administration of the foreign economic activity. It features clearly defined institutional support, customs policy implementation methods, mechanisms and directions. Generally, customs policy should be reviewed both as a narrow and a broad phenomenon. In the first case, it is characterized by the subjects of its implementation, and in the second one, the national economic interests. These approaches to interpretation of the nature of the specified category are equivalent.

The customs policy is most powerful if it is implemented in the context of efficient governmental control of all the social processes. The legal regulation aimed at governing the external economic relations, defending the interests of the domestic manufacturers, coordinating and regulating the external trade structure, and generally strengthening the country's economic security plays a huge role.

In addition, it is important to dwell on the customs control because it ensures efficiency and effectiveness of the customs transactions in the researched area. Adoption of the Law of Ukraine «On customs control of Ukraine» is the way to systematize the legal regulations in the area of customs policy and bring them in line with the international norms and standards. Misalignment of the legal regulations governing customs control and various areas of its implementation is one of the key obstacles on the way to efficient customs clearance procedures in our time.

Another big challenge in the area of customs policy is incongruity between the Ukrainian legal regulatory basis and the key provisions of the European legislation. Considering importance of maintaining the European integration ties for Ukraine, the legislative basis of the country has to be greatly unified and brought in line with the European Union standards.

Implementation of the customs policy of Ukraine amid improvement of its regulatory and legal support has to be based on unification of the customs legislation owing to update of the separate provisions of the regulatory framework; execution of the governmental operations in the area of customs policy within the competence of the State Customs Service of Ukraine; facilitation of joint activity underway fulfillment of the international agreements; supervision over customs authority employees' strict abidance by the laws of Ukraine in conformity with the relevant law enforcement activity and the national security of the country; introduction of the legislative support procedures on the joint borders with the European countries and implementation of the same amid stabilization and maintenance of the efficient interstate relations of the parties.

Conclusions. As an essential component of the country's economic policy, customs policy requires a thorough study in terms of the particular relations in the customs area. Ultimately, it is important to focus on the regulatory and legal support and improvement of the same, which is gaining weight amid the European integration goals of Ukraine. Apart from the above, it is necessary to address the challenges in the customs control area and substantiate adoption of the special Law of Ukraine "On customs control of Ukraine." Unification of the regulatory and legal support in the customs clearance area will not only improve the work of the public authorities in the customs control area, but also speed up

the European integration processes that have already started in Ukraine and have become objective and irreversible.

Key words: customs policy; legislative basis; regulation; government; European integration.

References

1. Andrushko A. P. (2017). Implementatsiya inozemnogo dosvidu zdiysnennya mytnogo postaudytu v Ukrayini: problemy ta perspektyvy [Implementation of foreign experience of customs post-audit in Ukraine: problems and prospects]. *Publichne upravlinnya ta mytne administruvannya* [Public administration and customs administration]. No. 2(17). S. 214–219.

2. Voytenko, I. S., Mazurets, O. O. (2018). Reformuvannya mytnoi polityky ta bezpeky v Ukraini v umovah yevrointegratsiyi [Reforming customs policy and security in Ukraine in the conditions of European integration]. *Miznarodnyy yurydychnyy visnyk: aktualni problem suchasnosti (teoriya ta praktyka)* [International Legal Bulletin: current problems of our time (theory and practice)]. No. 1–2. S. 68–73.

3. Kveliashvili, I. M. (2019). Konvergentsiya mytnykh pryntsyviv i standartiv v umovah yevrointegratsiyi Ukrainy: derzavno-upravlinskyy aspekt [Convergence of customs principles and standards in the conditions of the European integration of Ukraine: state and administrative aspect]. *Publichne administruvannya: teoriya ta praktyka* [Public administration: theory and practice]. No. 1. S. 1–14.

4. Kyda, L. I., Shevchenko, N. I. Osoblyvosti realizatsiyi derzavnoi mytnoi polityky v Ukraini [Peculiarities of implementation of state customs policy in Ukraine]. *Derzavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok* [Public administration: improvement and development]. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1688>.

5. Konstytutsiya Ukrainy. № 254k/96-VR (1996). Prynyata na pyatyy sesiyi VRU 28.06.2004 No. 2222-IV. Kyiv: vydanychyy dim «Skif». 48 s.

6. Korniychuk, N. I. (2019). Problemy ta napryamy vdoskonalennya mytnogo kontrolyu i mytnogo audytu [Problems and areas of improvement of customs control and customs audit]. *Ekonomika ta mytno-pravovi vidnosyny* [Economy and customs-legal relations]. Vyp. 9–10. S. 64–70.

7. Merezko, N., Karavayev, T., Kaluga, N. (2018). Podolannya baryeriv u miznarodniy torgivli cherez sproschennya mytnykh protsedur [Overcoming barriers in international trade through the simplification of customs procedures]. *Zovnishnya torgivlya: ekonomika, finansy, pravo* [Foreign trade: economy, finance, law]. No. 3. S. 5–20.

8. Mytnyy kodeks Ukrainy (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 44–45, 46–47, 48. St. 552.

9. Podatkovyy kodeks Ukrainy (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 13–14, 15–16, 17. St. 112.

10. Pro Derzavnu prykordonnu sluzbu: Zakon Ukrainy (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 27. St. 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.

11. Pro operatyvno-rozshukovy diyalnist: Zakon Ukrainy (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 22. St. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

12. Pro prykordonnyy kontrol: Zakon Ukrainy (2010). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 6. St. 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17#Text>.

13. Reforma mytnytsi: scho dali? [Customs reform: what's next?] *Ekonomichna pravda* [Economic truth]. 26.07.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/mytnytsia/2021/07/26/676085/>.